

TARBIYA FANINI O'QITISHDA QO'LLANADIGAN INTERFAOL METODLAR ULARNI TATBIQ ETISH YO'LLARI

Rejabboyeva Mashrabxon Islombek qizi

ADPI Milliy go'ya va ma'naviyat asoslari huquq ta'lim yo'nalishi
3 – bosqich talabasi

Qodiraliyeva Zamiraxon Hamzadbek qizi

ADPI Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari huquq ta'lim yo'nalishi
3 – bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya fani dars jarayonida o'quvchilarning tarbiyasini shakllantirishda innovatsion ta'lim va qiziqarli metodli texnologiyalaridan samarali foydalanishning muhim jihatlari ochib berilgan.

Аннотация: В данной статье раскрываются важные аспекты эффективного использования инновационных образовательных и интересных методических технологий воспитания в формировании воспитания учащихся в процессе обучения.

Annotation: this article reveals important aspects of the effective use of innovative educational and interesting methodological technologies in the formation of the upbringing of students in the course of teaching.

Kalit so'zlar: Metodikalar, innovasion texnologiya, ta'lim-tarbiya, ta'lim samaradorligi.

Ключевые слова: методики, инновационные технологии, обучение и воспитание, эффективность обучения.

Keywords: methodologies, innovation technology, education and training, educational effectiveness.

Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilib kelinmoqda. Interfaol ta'lim metodlari hozirda eng ko'p tarqalgan va barcha turdagi ta'lim muassasalarida keng qo'llanayotgan metodlardandir. Shuningdek, interfaol ta'lim metodlarining turlari ko'p bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonining deyarlik hamma vazifalarini amalga oshirish maqsadlari uchun moslari mavjud. Amaliyotda ulardan muayyan maqsadlar uchun moslarini ajratib tegishlicha qo'llash mumkin bo'ladi. Bu holat hozirda interfaol ta'lim metodlarini ma'lum maqsadlarni amalga oshirish uchun to'g'ri tanlash muammosini keltirib chiqargan. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta'lim beruvchi tomonidan ta'lim oluvchilarning qiziqishini orttirib,

ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rag'batlantirib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash va ta'lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi¹. Ta'lim oluvchi markazda bo'lgan yondashuvning foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi :

- ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish;
- ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi;
- ilgari orttirilgan bilimlarning ham e'tiborga olinishi;
- ta'lim jarayoni ta'lim oluvchining maqsad va ehtiyojlariga muvofiqlashtirilishi;
- ta'lim oluvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab-quvvatlanishi; amalda bajarish orqali o'rganilishi;
- ikki taraflama fikr-mulohazalarga sharoit yaratilishi.

Shunday qilib, fanlarni o'qitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o'ziga xos xususiyatga ega. Ta'lim amaliyotida foydalanilayotgan har bir interfaol metodni sinchiklab o'rganish va amalda qo'llash o'quvchi-talabalarning fikrlashini kengaytiradi hamda muammoning to'g'ri yechimini topishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi-talabalarning ijodkorligini va faolligini oshiradi boradi. Turli xil nazariy va amaliy muammolar interfaol metodlar orqali tahlil etilganda o'quvchi-talabalarning bilim, ko'nikma, malakalari kengayishi va chuqurlashishiga erishiladi. Hozirgi zamonaviy axborot texnologiyalari davrida ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanib kelinmoqda. O'qitish jarayonida interfaol metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning ta'limiy, didaktik, tarbiyaviy, jihatidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq bo'ladi. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda uni ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan, ularning qiziqishlarini orttiradigan turli tuman, zamonaviy metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasi o'sishiga olib keladi. Bolalar bizning, Vatanimizning kelajagidir. Vatanimizning gullab yashnashi ularning qo'lidadir.² Har tomonlama yetuk, bilimdon, komil insonni tarbiyalash bizning vazifamizdir. "Interfaol" so'zi ingliz tilida "interact" so'zidan olingan bo'lib, "inter"—o'zaro ikki taraflama, "act"— harakat qilmoq degan ma'nolarni anglatadi. Interfaol metodlari o'quvchilarning olgan bilimlarini mustahkamlashga, mustaqil fikrlashiga, dunyoqarashini kengaytirishiga ko'maklashadi. Hozirgi kunda eng ommaviy interfaol ta'lim metodlari quyidagilar sanaladi:

¹ O'zbekiston Pedagoglari axborotnomasi www.in-academy.uz 1-Jild, 6-son .

² www.worldlyjournals.com.1-son,aprel,2024.Worldlyknowledge nashriyoti.

Interfaol metodlar: “Keys-stadi” (yoki “O’quv keyslari”), “Blist-so’rov”, “Modellashtirish”, “Ijodiy ish”, “Muammoli ta’lim” va b. Interfaol ta’lim strategiyalari. “Aqliy hujum”, “Bumerang”, “Galereya”, “Zig-zag”, “Zinama-zina”, “Muzyorar”, “Rotastiya”, “Yumaloqlangan qor” va boshqalar. Interfaol ta’lim metodlari tarkibidan interfaol ta’lim strategiyalarini ajratishda guruh ishini tashkil qilishga yondashuv ma’lum ma’noda strategik yondashuvga qiyoslanishiga asoslaniladi. Aqliy hujum» metodi biror muammo bo’yicha ta’lim o’quvchilar tomonidan bildirilganerkinfikr va mulohazalarni to’plab, ular orqali ma’lum bir xulosaga keluvchi metod hisoblanadi. «Aqliy hujum» metodining yozma va og’zaki shakllari bor. Og’zaki shaklida o’qituvchi tomonidan berilgan savolga o’quvchilarning har biri o’z fikri og’zaki, takliflari og’zaki bayon etishadi. O’quvchilar o’z javoblarini aniq, qisqa va lo’nda tarzda bayon etadilar. Yozma shaklida esa berilgan savolga o’quvchilar o’z javoblarini qog’oz kartochkalarga qisqa va barchaga ko’rinarli tarzda yozadilar. Keyingi metodimiz «Beshtasini top» deb nomlanadi; bu oddiy lug’atni ko’rib chiqish o’yini bo’lib unda siz o’zingizning qoidalarigizni ishlab chiqishingiz mumkin. Sinfda o’quvchilaringizni guruhlariga bo’ling va har bir guruhga toifani bering misol uchun: pizza to’plami ular 20 soniya ichida ushbu toifaga tegishli beshta narsasini topishlari kerak bo’ladi ya’niy pitsa qo’shimchalari; pishloq, qo’ziqorin, jambon, bekon, makkajo’xori doskada o’ylab topishlari kerak bo’ladi. Ularning eng tezkori g’olibdir!

Keyingi metodimiz «Ko’rsatish va Tell» talabalarigiz o’z yozuvlarida nozik so’zlarni kiritishlari juda yaxshi, lekin ular gapirganda ham shunday qila oladimi? *ko’rsating va ayting*, siz talabalarga ishlash uchun mavzu berasiz, masalan, sevimli gazak. Har bir kishi mavzuga mos keladigan narsani olib kelishi va shu ob’ekt bilan bog’liq voqea yoki xotirani aytib berishi kerak. O’yinga ko’proq ziravorlar qo’shish uchun siz talabalarga ovoz berishlari va eng yaxshi hikoyachi, eng yaxshi hikoya syujeti, eng quvnoq hikoya va h.k. kabi turli sovrinlar uchun kurashishlariga ruxsat berishingiz mumkin. Manashu metodimiz orqali ham darslarimizni qiziqarli tarzda olib borishimiz mumkin bo’ladi. **«So’z zanjiri» metodi** talabalarigizning so’z bankini ushbu soddalashtirilgan, tayyorlovsiz o’yin bilan sinab ko’ring. Birinchidan, “ari” kabi so’zni o’ylab toping, so’ngra to’pni talabaga tashlang; ular “zumrad” kabi oxirgi “e” harfi bilan boshlangan boshqa so’z haqida o’ylashadi. Kimdir keyingi so’zni yetarlicha tez baqira olmaguncha ular sinf bo’ylab so’z zanjirini davom ettiradilar va keyin o’sha o’yinchisiz qaytadan boshlanib davom etib ketadi.

«Yashirin so’z»ni toping metodikasi talabalarga yangi so’zlarni eslab qolishlariga qanday yordam bera olasiz? Birinchidan, so’zni o’ylab ko’ring, so’ngra talabalarga shu bilan bog’liq bo’lgan so’zlarni ayting. Siz o’ylayotgan so’zni taxmin qilish uchun ular o’zlarining mavjud lug’atlaridan foydalanishlari kerak. Misol uchun,

agar maxfiy so'z "shaftoli" bo'lsa, siz "pushti" deb aytishingiz mumkin. Keyin ular "flamingo" kabi narsani taxmin qilishlari mumkin va siz ularga bu aloqador emasligini ayta olasiz. Ammo ular "guava" kabi so'zlarni aytganda, bu maxfiy so'z bilan bog'liqligini aytishingiz mumkin. Metod mazmuni harakatlanish qismi sifatida ham aniqlanishi mumkin. Shu boisdan bu mezonning hisobga olinishi shubhasiz. Bir metod yordamida mavzu mazmuni to'laroq ochib berilsa, boshqasi uni ijobiy o'zlashtirishga imkon tug'diradi. Interfaol metodlarning tanlashning yana bir mezonini ularning talabalar o'quv imkoniyatlariga to'liq mos kelishi, ya'ni samarali o'quv faoliyati uchun ichki va tashqi shart- sharoitlarining birligini ta'minlashdir. Interfaol o'qitish metodlaridan foydalanishda pedagogning xususiy imkoniyatlariga mos kelishi lozim. Bu pedagogning o'qitish metodlari nazariyasi va amaliyoti bilan o'qitish jarayoning qonuniyatlari bilan bilish nazariyalari ta'lim mazmuni nazariyasi va boshqa mavjud qonunlar bilan qurollanganlik darajasini hisobga oladi. Interfaol metodlarni tanlash mezonlaridan keyingisi-ularning o'quv jarayonini tashkil etish shakllari bilan mos kelishidir

Xulosa qilib aytganda, dars jarayonida turli xil interfaol metodlardan foydalanish dars samaradorligini, o'quvchilarning bilim salohiyatini, ularning qiziqishlarini, savodxonligini oshirishga, olingan bilimlarni takrorlash hamda mustahkamlashga yordam beradi. Buning uchun o'qituvchilar dars jarayonida samarali metodlardan foydalanish kerak. Bugungi kunda dunyoda turli xil zamonaviy pedagogik texnologiyal mavjud bo'lib, o'qitish jarayonida eng samaralisini tanlash birinchi navbatda dars beruvchi o'qituvchiga bog'liqligini yaqqol ko'rishimiz mumkin. Shunday ekan, o'qitishning interfaol usullarini tanlashda ta'lim maqsadi, ta'lim oluvchilarning soni va imkoniyatlari, o'quv muassasasining o'quv-moddiy sharoiti, ta'limning davomiyligi, o'qituvchining pedagogik mahorati va boshqa omillarni e'tiborga olgan xolda tanlash ta'lim sifatini yanada oshirishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avalayev O.U., Jo'rayeva S.N., Mirzayeva S.P. Ta'lim metodlari o'quv –uslubiy qo'llanma, Navro'z nashriyoti, Toshkent – 2017.
2. www.worldlyjournals.com. 1-son, aprel, 2024. Worldlyknowledge nashriyoti.
3. Yangi O'zbekiston Pedagoglari axborotnomasi www.in-academy.uz 1-jild, 6-son (YO'PA).